

Streszczenie

Swojej dysertacji nadałem tytuł *Doświadczenie świata domu pomocy społecznej. Między pomocą a zniewoleniem*. Życie w domu pomocy społecznej traktuję, jako „doświadczenie świata” i to na tym doświadczeniu skupiłem swoją uwagę. To doświadczenie ma charakter osobisty, indywidualny, bardzo subiektywny, ale równocześnie bywa tym, co jest wspólnie podzielane, jako doświadczenie życia w jednej z instytucji wspierającej osoby starsze, samotne, chore. Toczące się w domu pomocy społecznej procesy, w różny sposób angażują określone grupy jego mieszkańców i rzutują na całokształt zachodzących w tej społeczności złożonych interakcji i szerszych procesów społecznych. Swoją uwagę skoncentrowałem na codziennych praktykach stworzonych i tworzonych przez uczestników życia społecznego w przestrzeni domu pomocy społecznej, by ukazać je z perspektywy życia instytucji, z perspektywy ludzkich biografii oraz z perspektywy nieuchronności odchodzenia. W tym celu przywołałem prace badaczy życia mieszkańców domów pomocy społecznej. Nie było moim zamysłem polemizowanie z przedstawionymi przez nich wynikami swoich badań, chciałem jednak by stanowiły one teoretyczne i metodologiczne podstawy mojej rozprawy.

W domu pomocy społecznej dostrzegam wiele cech, które przypisywane są instytucjom totalnym – wyznaczone godziny posiłków, nienegocjowany rytm dnia, ograniczenia w podejmowaniu własnych inicjatyw (dotyczy to i pracowników i pensjonariuszy). Dostrzegam także bezkrytyczne przekraczanie przez personel granicy między wspieraniem zaradności podopiecznego, a konformizmem w niszczeniu tej zaradności. W codzienności mieszkańców odsłaniam, zatem granicę między naturalnym podporządkowaniem się regułom i panującym zasadom, a wewnętrznym buntem spowodowanym przedmiotowym traktowaniem przez zatrudnionych opiekunów i pracowników administracji. Wskazuje to, jak krucha jest granica między oferowaną pomocą a praktyką zniewolenia.

Przedmiotem moich zainteresowań badawczych stał się świat stworzony i tworzony w przestrzeni Domu Pomocy Społecznej – instytucji opisywanej często przez badaczy jednak, zgodnie z moim doświadczeniem zawodowym – nie w pełni ukazujący niuanse nieformalnej, ukrytej sfery życia jego mieszkańców. Natomiast celem moich badań było ukazanie procesów, które są obecne w życiu instytucji, jako szczególny efekt przyjętych idei, założeń i umów. Istotnym dla osiągnięcia celu badań było wyodrębnienie fizycznej i symbolicznej ich przestrzeni oraz omówienie istotnego komponentu moich

badania a mianowicie podwójnego uwikłania badawczego. Prowadząc badania miałem na względzie zarówno swoją obecność w środowisku, jako pracownika – ze wszystkimi tego konsekwencjami, jak również postawę badacza uczestniczącego w codziennym życiu analizowanej społeczności. Wykorzystując wyniki prowadzonych badań, własne doświadczenie zawodowe i własne obserwacje podjąłem próbę ukazania procesów pomocy i zniewolenia w kontekście pracy instytucji i petryfikacji anachronicznych schematów organizacyjnych. Pomoc rozpatrywana w tym kontekście, postrzegana jest w diametralnie innej perspektywie przez jej biorców i świadczeniodawców. Zniewolenie natomiast, ma tutaj wymiar symboliczny (najtrudniej go wówczas dostrzec) oraz wymiar praktyczny. Określenia te uczyniłem w mojej pracy terminami centralnymi. Ich znaczenie zostaje odsłaniane w poszczególnych rozdziałach pracy. Kierując się tymi przesłankami, dokonałem zasadniczego podziału prezentowanego materiału na część teoretyczną, metodologiczną i empiryczną.

Zgodnie z tym zamysłem dysertacja została podzielona na pięć rozdziałów, w których każdy, pozostaje w nierozdzielalnym związku, z poprzedzającym go rozdziałem i koreluje z rozdziałem, który po nim następuje. Opisałem kolejno: instytucję domu pomocy społecznej i ludzi tworzących jej wewnętrzny świat oraz przyjęte założenia metodologiczne. Ukazałam fragment społecznego świata domu pomocy społecznej razem z istniejącymi w nim napięciami, formalnymi i nieformalnymi procesami, przywołałam także doświadczenia ludzi ten dom tworzących, także doświadczenie odchodzenia.

Summary

My dissertation is entitled *Experiencing the world of the nursing home. Between help-provision and coercion*. I approach living at a nursing home as “experiencing the world,” and it is this particular experience that I explore in my dissertation. While indisputably personal, individual and thoroughly subjective, this lived experience also tends to be shared with other residents of the same aid-providing facility for elderly, lonely and ailing people. The processes which unfold at the nursing home engage various groups of its residents in different ways and to different degrees and, at the same time, affect the totality of interactions and broader social processes within its community. In my argument, I attend to everyday practices which have been produced and are being produced by social actors within the space of the nursing home to examine them from three vantage points: that of institutional life, that of human biographies and that of inevitable passing. In doing this, I draw on the studies of researchers investigating the lives of nursing home residents. Rather than polemicizing with their research findings and insights, I use them as a theoretical and methodological framework of my dissertation.

Many features and arrangements I identify in the nursing home, such as fixed meal times, non-negotiable rhythms of the day and constraints upon individual initiatives (for both the staff and the residents), are those that are typically associated with total institutions. What I also find is that the personnel are often uncritical in crossing the boundary between supporting the clients’ own resources and conformity in destroying their resourcefulness. Consequently, I show that in everyday lived experience of the nursing home residents there is a boundary between their natural subjection to the rules and principles in place and their inner rebellion triggered by being objectified by the carers and the administration staff. This demonstrates the fragility of the line dividing the aid offered by the institution and the practices of coercion at work in it.

My research focused on the world already created and being created within the space of the Nursing Home, an institution which researchers often study, without however – as my work experience attests – fully grasping the nuances of the informal and latent lives of its residents. The major aim of my research was thus to bring to light the processes which take place at the institution as a specific effect of the ideas, tenets and contracts it endorses. To achieve my research goals, I crucially had to distinguish the physical and the symbolic spheres of its space and to tackle my dual researcher entanglement as a pivotal component of my investigations. In doing my research, I had to consider both my presence

in the setting as an employee (with all the consequences thereof) and my position as a researcher who participated in the everyday life of the community under study. Building on my own work experience and observations, I set out to show the processes of helping and coercing as part of the institutional operations and to demonstrate the petrification of anachronistic organisational arrangements. In this context, helping is perceived in diametrically different ways by the help-recipients and the help-providers while coercion has a practical dimension and a symbolic one (which is notoriously difficult to discern). These notions lie at the core of my dissertation and their meanings are explored in its respective chapters. With these ideas in mind, I sequentially organised my argument in three major parts: theoretical, methodological and empirical.

Following this general outline, the dissertation is divided into five chapters, each of which is inextricable from the preceding one and is closely correlated with the following one. They are devoted to the nursing home as an institution, to people that make up its inner world and to my methodological premises. I examine a fragment of the social world of the nursing home, complete with its tensions, formal processes and informal developments. I also explore the experiences of people who make up this home, therein the experience of passing.